

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1977/4

KORPORATISME EN WERKLOOSHEID

Paul DE GRAUWE

I. INLEIDING

In deze studie wordt een poging gedaan om de trendmatige stijging van de werkloosheid sinds het midden van de zestiger jaren te verklaren. In het verder betoog wordt abstraktie gemaakt van de strikt conjuncturele aspecten van de werkloosheid, alsmede van een aantal exogene factoren, zoals de oliekrisis, de verkeerde wisselkoerspolitiek, die de recente spektakulaire stijging van de werkloosheid helpen verklaren.

Dat er een trendmatige stijging van de werkloosheid waar te nemen is sinds een tiental jaren blijkt uit figuur 1 (1). Dit fenomeen geldt niet alleen voor België maar wordt geobserveerd in de meeste geïndustrialiseerde landen.

De basisidee van deze studie is dat het fenomeen van stijgende structurele werkloosheid te wijten is aan het systematisch uitschakelen van het marktmechanisme en de rol van lonen en prijzen als regulerende variabelen die vraag en aanbod met elkaar in overeenstemming brengen. Verder zal betoogd worden dat deze tendens in verband staat met de toenemende korporatistische neigingen in de maatschappij, en dat deze bevorderd worden door de overheid in het kader van de zogenoemde overlegeconomie.

II. HET UITSCHAKELEN VAN DE MARKT

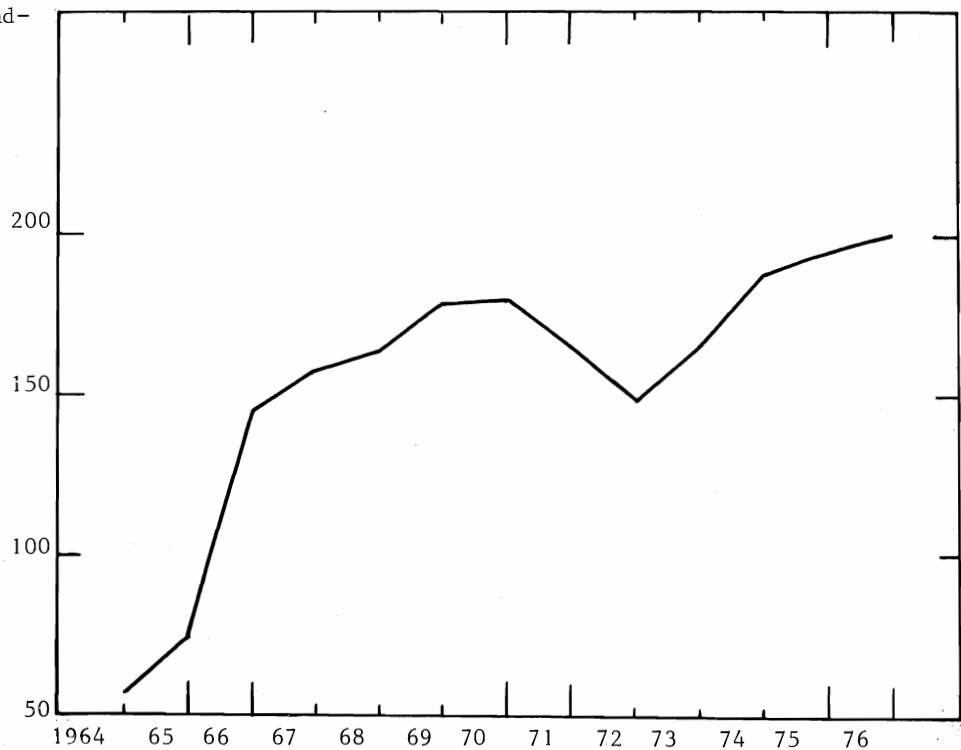
Het uitschakelen van de markt als regulerend mechanisme in het economisch leven gebeurt in de meest uiteenlopende domeinen. Het is daarom van belang de implicaties hiervan van naderbij te beschouwen. We behandelen achtereenvolgens de arbeidsmarkt en de markt van finale goederen.

---

(1) In een recente studie van de Nationale Bank werd de structurele component van de werkloosheid geschat. Uit deze studie blijkt ook dat de structurele werkloosheid in het voorbije decennium gestegen is. Zie Tijdschrift van de Nationale Bank, December 1976.

FIGUUR 1 - AANTAL VOLLEDIG WERKLOZEN MET VOLLEDIGE ARBEIDSGESCHIKTHEID (einde van het jaar)

werklozen
in duizend-
tallen

BRON: R.V.A.

2.1. De arbeidsmarkt

De verminderde rol van de lonen als regulators van vraag en aanbod van arbeid is algemeen bekend. Het wordt op treffende wijze geïllustreerd in figuren 2 en 3. In figuur 2 werden de jaarlijkse loonstijgingen in zes economische sectoren uitgebeeld. We zien dat er een zeer sterk samengaan is van de loonstijgingen in al deze sectoren (1). In figuur 3 hebben we de jaarlijkse produktiestijgingen in dezelfde sectoren. Vermits er een sterk verband bestaat tussen produktie en vraag naar arbeid, impliceert figuur 3 sterke uiteenlopende sektoriële tendensen van de vraag naar arbeid. En toch hebben deze uiteenlopende tendensen weinig of geen invloed op de loonvorming, vermits deze gelijklopend evolueert in alle sectoren.

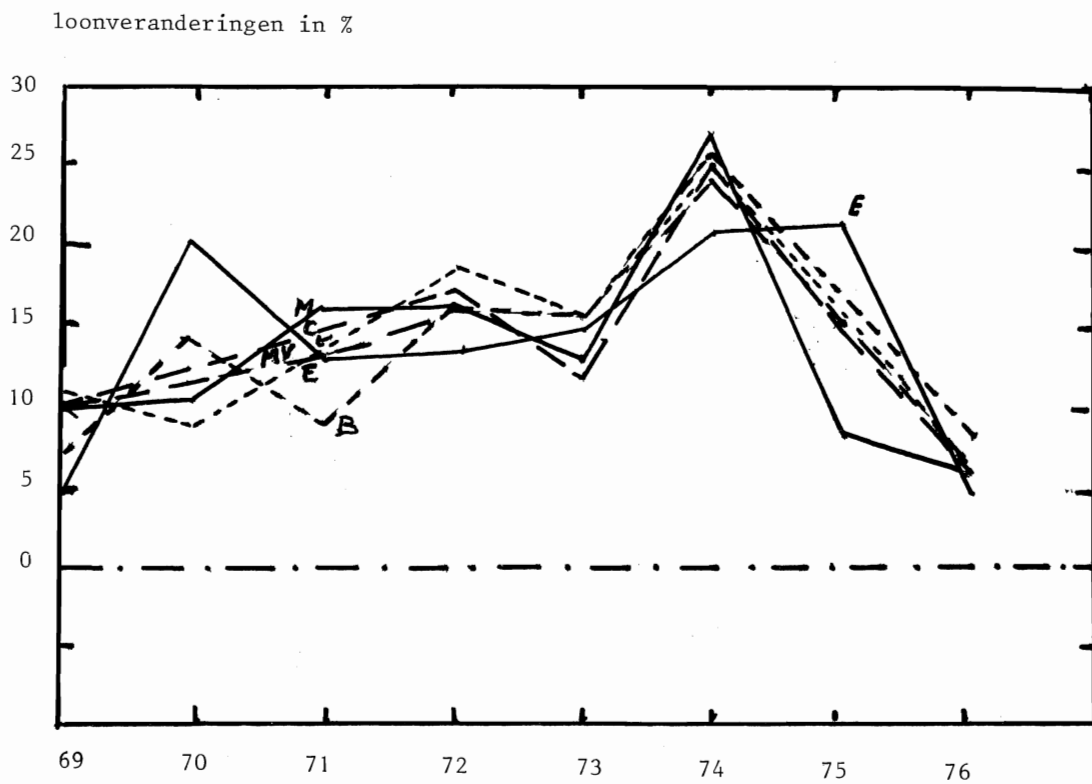
De implicaties van dit verschijnsel zijn dat de sektoriële arbeidsmarktnevenwichten voornamelijk moeten opgevangen worden door kwantiteitsaanpassingen, met name door het aantrekken of afstoten van arbeidskrachten. In figuur 4 wordt dit fenomeen geïllustreerd. We zien dat de sektoriële tewerkstellingswijzigingen substantieel meer uiteenlopen dan de sektoriële loonveranderingen. In principe zou dit geen probleem moeten zijn als de afgedankte werkkrachten tewerkgesteld kunnen worden in deze sectoren waar er een vraagoverschot is van arbeid. Dit aanpassingsmechanisme is echter traag, omdat de sektoriële arbeidsmobiliteit over het algemeen laag is. Deze lage mobiliteit wordt in de hand gewerkt door de kleine sektoriële verschillen in de loonevolutie, en wordt daarenboven nog bemoeilijkt wanneer het verschil tussen looninkomen en werkloosheidsuitkering vernauwt. In dit laatste geval wordt de stimulans bij afgedankte arbeiders om snel een nieuwe job te zoeken sterk afgezwakt.

Het voorgaande kan best grafisch geïllustreerd worden aan de hand van vraag- en aanbodschema's. Dit wordt gedaan in figuur 5 en 6. We veronderstellen een expansieve sektor waar de vraag naar arbeid toeneemt (voorgesteld door een opwaartse verschuiving van de vraag-curve) en een kontraktieve sektor waar de vraag naar arbeid daalt. Wanneer de loonvariabele belet wordt aan te passen bewegen we in de expansieve sektor van E naar E' (i.p.v. naar F) en in de kontraktieve sektor van K naar K' (i.p.v. naar G). Het gevolg is een groter vraagoverschot in de expansieve sektor dan bij vrije loonvorming, en een groter aanbodoverschot en dus werkloosheid in de kontraktieve sektor. Indien de mobiliteit van arbeid tussen de twee sectoren groot genoeg is moet er niet noodzakelijk werkloosheid ontstaan, vermits afgedankte arbeiders tewerkstelling kunnen

---

(1) Dit fenomeen werd ook door Prof. V. Van Rompuy en Vandermosten bestudeerd. Zie V. Van Rompuy en R. Vandermosten, De Ontwikkelingsinflatie, C.E.S. werkrapport, januari 1974.

FIGUUR 2 - SEKTORIELE LOONVERANDERINGEN (Bruto uurlonen)

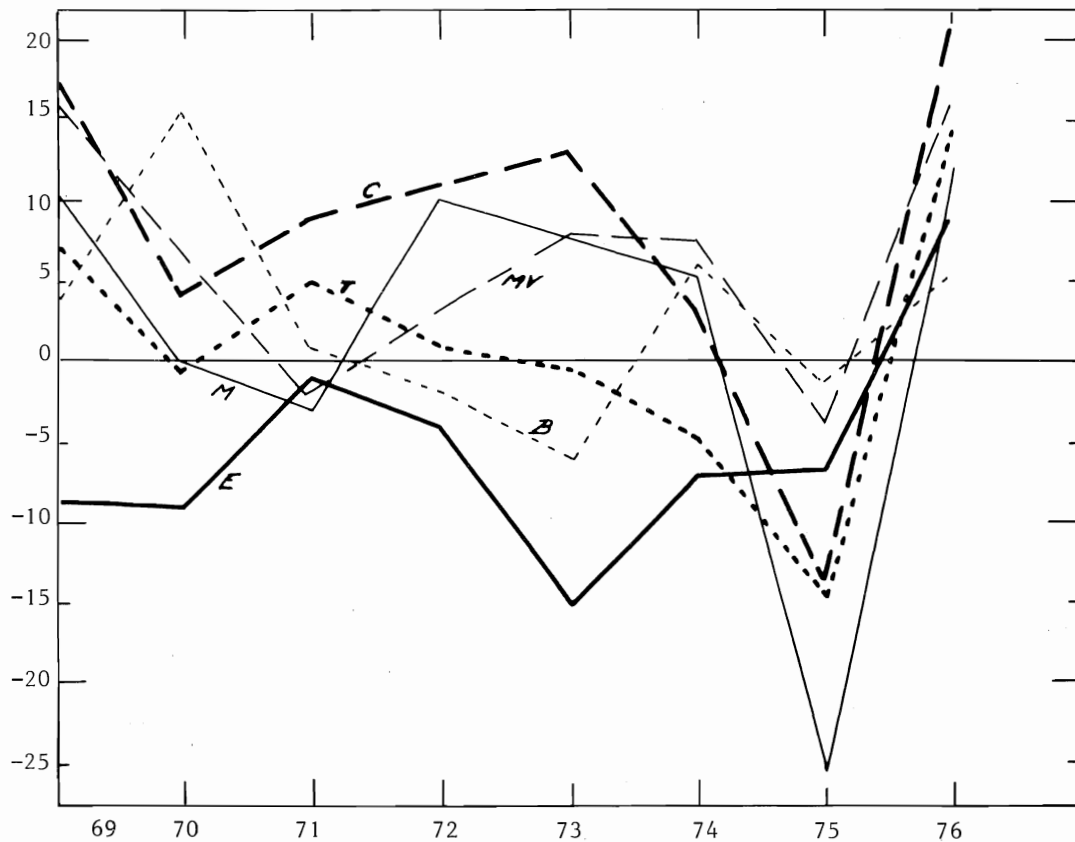

BRON: N.I.S.

E : extractieve nijverheid
 C : chemie
 T : textiel
 M : basismetaal
 MV : metaalverwerking
 B : bouw

FIGUUR 3 - SEKTORIELE PRODUKTIEVERANDERINGEN

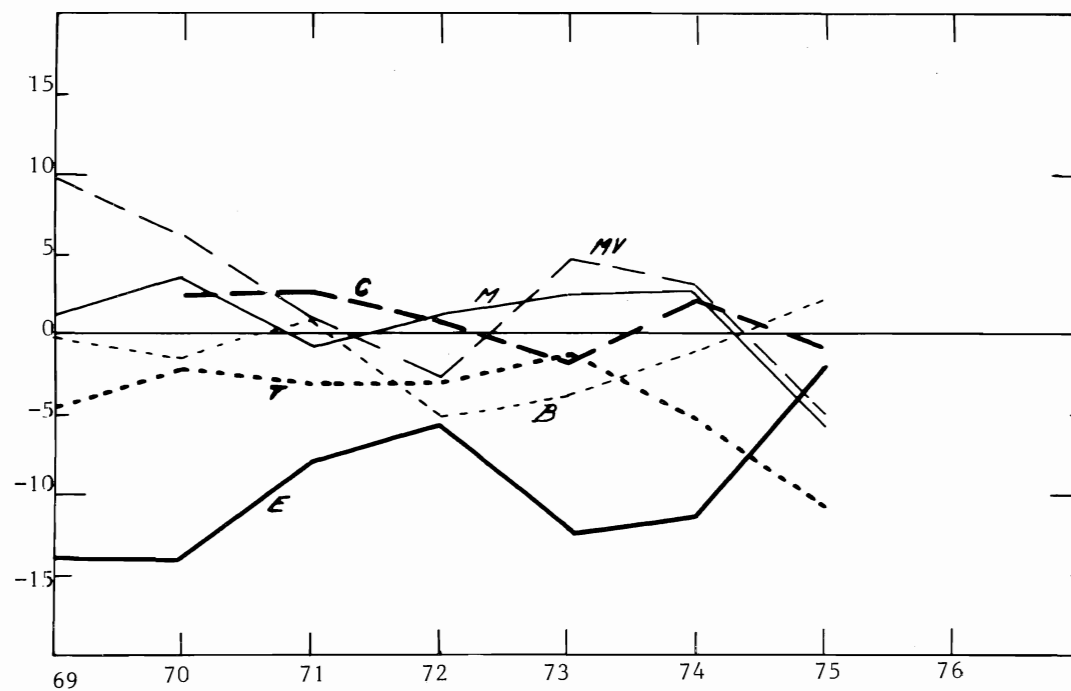
produktieveranderingen in %

BRON: N.I.S.

E : extractieve nijverheid
 C : chemie
 T : textiel
 M : basismetaal
 MV : metaalverwerking
 B : bouw

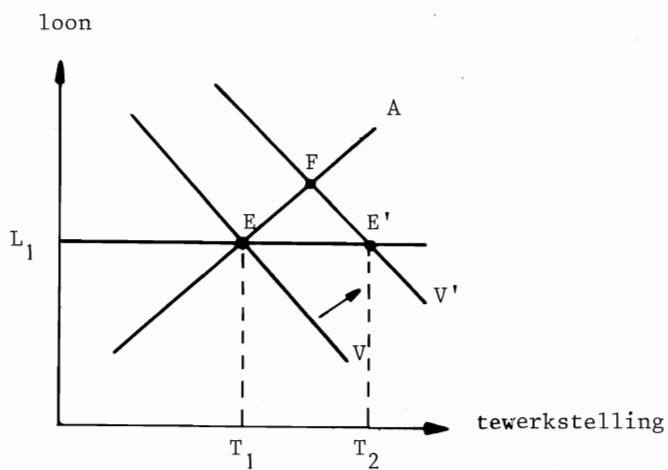
FIGUUR 4 - SEKTORIELE VERANDERINGEN IN DE TEWERKSTELLING VAN ARBEIDERS

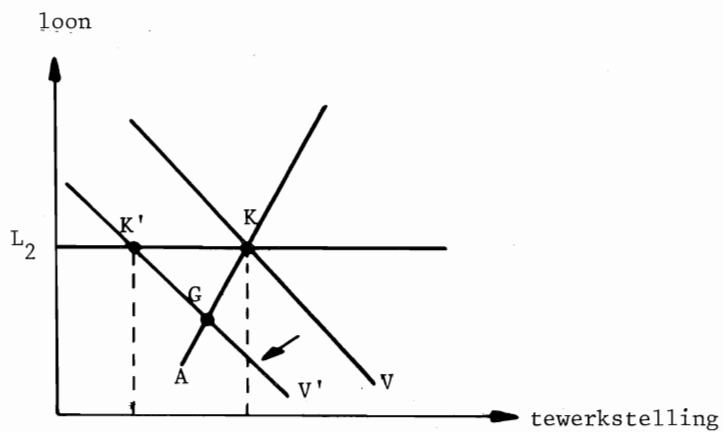
BRON: Ministerie van Economische Zaken.

FIGUUR 5 - EXPANSIEVE SEKTOR

FIGUUR 6 - KONTRAKTIEVE SEKTOR

vinden in de expansieve sektor. Is de mobiliteit echter laag zoals dit in werkelijkheid het geval is dan ontstaat er een permanente pool van werklozen. En deze pool van werklozen zal groter zijn bij rigiede lonen dan bij flexibele lonen.

Een bijkomend en welgekend fenomeen dat werkloosheidsbevorderend werkt is het afstemmen van de loonvorming op de situatie van de expansieve sectoren (1). Indien bijvoorbeeld, het arbeidsvraagoverschot in de expansieve sektor leidt tot een toename van de lonen in deze sektor en een gelijktijdig demonstratie-effekt in de kontraktieve sektor dan zal hieruit een nog hogere werkloosheidsgraad resulteren. In de kontraktieve sektor zal immers bij een hoger loon de vraag naar arbeid nog verder dalen, zonder dat dit gecompenseerd wordt door een vraagtoename in de expansieve sektor.

Uit het voorgaande onthouden we dat wanneer de loonvorming geen marktregulerende functie heeft, exogene schokken (zoals technologische vernieuwingen, wijzigingen in de structuur van de vraag) noodzakelijkerwijze tot een toename van de werkloosheid moeten leiden. De vraag die zich nu stelt is in hoeverre het uitschakelen van de lonen als regulerende variabelen van vraag en aanbod een recent fenomeen is. Deze vraag is belangrijk. Immers als dit fenomeen altijd bestaan heeft kan het niet ingeroepen worden als verklaring voor de trendmatige stijging van de werkloosheid. Tabel 1 geeft hierop een antwoord. We vinden er de sektoriële loonstijgingen in respektievelijk de periode 1960-65 en 1970-75. Uit deze cijfers blijkt duidelijk dat de sektoriële dispersie van de loonveranderingen substantieel hoger was in het begin der zestiger jaren dan in het begin der zeventiger jaren. Wanneer we daarenboven de dispersiecoëfficiënten nog corrigeren voor verschillen in de gemiddelde loongroei (die hoger was in 1970-75) dan constateren we dat de sektoriële variaties in de loonstijgingen meer dan vijfmaal hoger waren gedurende 1960-65 dan in 1970-75. Deze cijfers bevestigen dat de rigiditeiten in de arbeidsmarkt substantieel hoger waren in de zeventiger jaren dan in het begin van de zestiger jaren (2).

- (1) Voor een analyse van dit fenomeen zie V. Van Rompuy en Vandermosten, op.cit., blz. 116-121.
- (2) Op het eerste gezicht is deze evidentie in tegenspraak met het feit dat over dezelfde periode de loonwaaier vergroot is. Er is echter geen kontradiktie. De loonwaaier meet de verschillen in absolute loonniveaus. Hier werd de nadruk gelegd op groeipercenages. Zolang in zwakke sectoren het groeiritme beneden het gemiddelde ligt verruimt de loonwaaier, zelfs indien de groeiritmen konvergeren. De geobserveerde konvergentie van groeiritmen in sektoriële lonen betekent een belangrijk verlies aan flexibiliteit.

Daartegenover staat dat de sektoriële verschillen in de produktieveranderingen groter waren in 1970-75 dan in 1960-65. Dit wordt geïllustreerd in tabel 2. M.a.w. de ekonomie werd in de zeventiger jaren aan grotere structurele schokken onderworpen dan in het begin der zestiger jaren.

Deze twee fenomenen samen, nl. de groeiende inflexibiliteit van de arbeidsmarkt en de toegenomen differentiële sektoriële ontwikkeling van de produktie hebben onvermijdelijk tot grotere onevenwichten geleid in de sektoriële arbeidsmarkten en zodoende de pool van structurele werklozen uitgebreid.

Tabel 1 : Procentuele veranderingen van de bruto-uurlonen

	1960-65	1970-75
Extractieve nijverheid	40,5	119,2
Textiel	49,0	122,9
Metaal	33,9	112,1
Metaalverwerking	44,1	117,1
Chemie	57,1	121,6
Bouw	44,4	112,6
Gemiddeld	44,8	117,6
Dispersiekoëfficiënt (absoluut verschil tussen hoogste en laagste waarde)	23,2	10,8
Variatiekoëfficiënt (dispersie/gemiddelde)	0,51	0,09

Berekend op basis van NIS-gegevens (Statistisch Tijdschrift).

Tabel 2 : Procentuele veranderingen in de produktie

	1960-65	1970-75
Extractieve nijverheid	- 1,6	-31,6
Textiel	13,4	-14,0
Metaal	27,6	-10,1
Metaalverwerking	45,5	13,5
Chemie	40,6	21,5
Bouw	33,3	- 3,0
Gemiddeld	31,5	13,9
Dispersiekoëfficiënt	47,1	53,1
Variatiekoëfficiënt	1,5	3,8

Berekend op basis van NIS-gegevens.

Tabel 3 : Dispersiekoëfficiënten (absoluut verschil tussen hoogste en laagste percentages)

	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
% verandering lonen	6.3	13.1	7.3	5.4	3.0	5.7	13.1	3.5
% verandering produk- tie	26.1	24.6	12.6	15.0	28.4	14.9	24.5	16.1
% verandering prijzen (groothandel)	5.4	10.5	7.5	7.9	13.5	29.8	18.3	7.8

Berekend op basis van N.I.S., Statistisch Tijdschrift.

2.2. De goederenmarkt

Het uitschakelen van het marktmechanisme is niet alleen een eigenschap van de arbeidsmarkt. Het gebeurt ook in belangrijke mate in de markten van goederen en diensten. In figuur 7 worden de jaarlijkse sektoriële prijsstijgingen (op groothandelsniveau) weergegeven, en in tabel 3 vinden we de dispersiekoëfficiënten. Deze gegevens illustreren dat de sektoriële afwijkingen in prijsveranderingen typisch lager zijn dan de sektoriële afwijkingen van de produktiewijzigingen (1). Dit suggereert dat aanpassingen aan gewijzigde marktomstandigheden meer gebeuren door kwantiteiten te veranderen dan door prijzen te wijzigen. Het contrast is hier echter minder sterk dan in de arbeidsmarkt. In de goederenmarkt spelen de prijzen nog altijd een meer beduidende rol in het evenwichtsmechanisme tussen vraag en aanbod dan de lonen in de arbeidsmarkt. Een recente empirische studie uitgevoerd door Cagan (2) voor de Verenigde Staten bevestigt het voorgaande. Daarenboven verschaft deze studie interessante bijkomende informatie over de lange termijn evolutie van de rol van de prijzen.

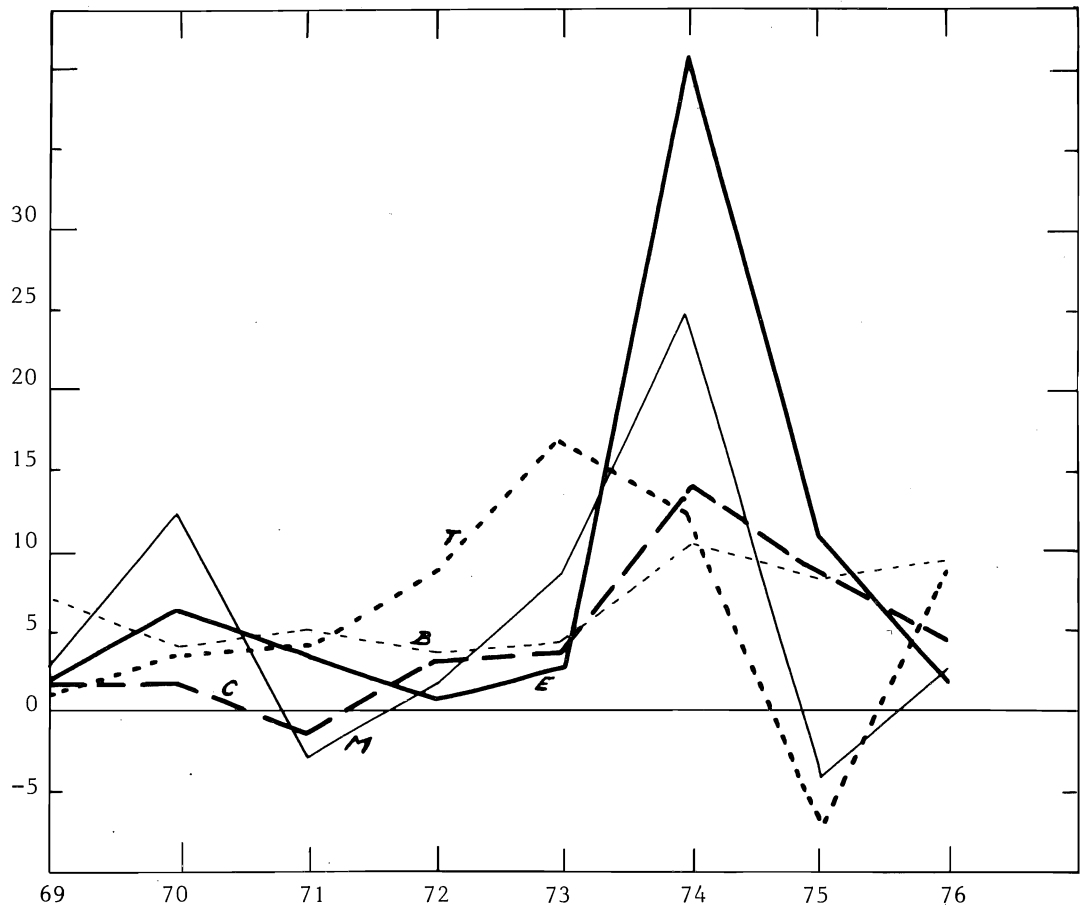
Cagan berekende frekwentieverdelingen van de procentuele veranderingen van de prijzen van 1100 produkten gedurende de vijf laatste recessies. Het resultaat van deze berekeningen wordt in figuur 8 weergegeven. Deze figuur stelt de kumulatieve frekwentieverdelingen van de wijzigingen in de prijzen van de 1100 geselecteerde produkten voor. We kunnen uit deze figuur o.m. afleiden dat het aantal prijsdalingen tijdens opeenvolgende recessies voortdurend is afgenomen. Zo bijvoorbeeld noteerde men prijsdalingen tijdens de recessie van 1948-49 voor 83 % van de geselecteerde produkten, terwijl in 1969-70 dit aandeel gedaald was tot 44 per cent.

Deze evidentie heeft belangrijke implicaties voor de werkloosheid. Immers bij verminderde prijsflexibiliteit moeten conjunkturgolven en exogene schokken opgevangen worden door grotere produktieaanpassingen. Deze zullen een sterkere impact hebben op de tewerkstellingsvraag, en geven de inflexibiliteit in de arbeidsmarkt, gemakkelijker tot werkloosheid aanleiding geven. Met andere woorden, wanneer de prijzen rigider worden zullen dezelfde conjunkturgolven en exogene schokken, tot vergrote produktie- en tewerkstellingsaanpassingen leiden.

-
- (1) Een uitzondering is 1974. De prijsstijging van delfstofprodukten was toen substantieel hoger, ten gevolge van de akties van de OPEC-landen.
  - (2) Zie Phillip CAGAN, The Hydra-Headed Monster : The Problem of Inflation in the United States, American Enterprise Institute, Washington D.C., 1974.

FIGUUR 7 - SEKTORIELE PRIJSVERANDERINGEN (groothandel)

Prijsverandering in %

BRON: N.I.S.

III. KORPORATISME EN DE ROL VAN DE OVERHEID *140000*

De vraag stelt zich nu hoe het komt dat lonen en prijzen meer en meer hun rol van marktregulatoren verliezen. Het antwoord is vrij eenvoudig. Loon- en prijsdalingen zijn pijnlijke operaties en lokken korporatistische reakties uit gericht op het veilig stellen van het inkomen van de leden van de groep bedreigd met een inkomensderving. Dit is een oud fenomeen. Recenter is echter dat dezelfde korporatistische reakties worden uitgelokt niet alleen bij loon- en prijsdalingen (die komen trouwens niet zoveel meer voor), maar ook bij differentiële ontwikkelingen in de lonen en prijzen. M.a.w. de vele korporaties van werkgevers en werknemers hebben zich tot doel gesteld niet alleen het absoluut inkomen van hun leden te beveiligen maar ook en vooral het relatief aandeel van dat inkomen in het gehele nationaal inkomen te vrijwaren. De korporaties hebben er dus alle belang bij de rol van de markten die tot divergente ontwikkelingen leidt te beperken. Om dit te realiseren, schakelen ze de overheid in.

De konkrete taak die de overheid in zo'n korporatistische samenleving (eufemistisch overlegeconomie bestempeld) toebedeeld krijgt is tweevoudig. Ten eerste moet ze de kartelvorming in de verschillende markten organiseren en sanktionneren. Ten tweede moet ze door haar subsidiepolitiek de achterblijvers ondersteunen.

3.1. De overheid en de kartelvorming

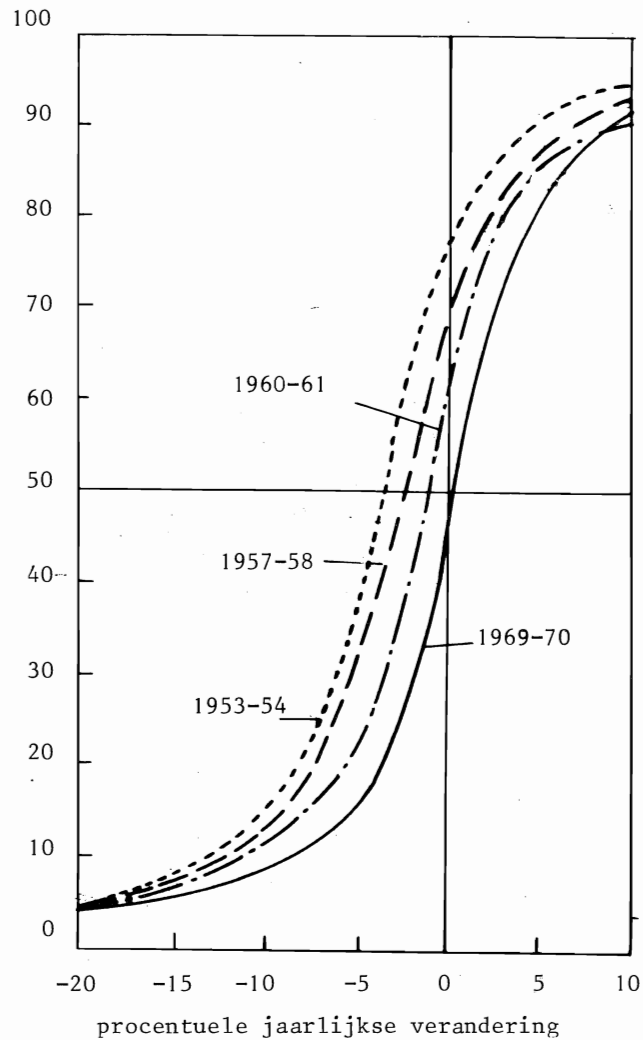
Kartels hebben tot doel hoge prijzen te handhaven en vooral de prijzen te immuniseren tegen wijzigingen in vraag en aanbod. Een kartel organiseren op voluntaristische wijze is echter moeilijk en is voortdurend bedreigd door ineenstorting. Het inschakelen van de overheid verlicht echter de taak van de leden van het kartel. De overheid kan immers de beschikkingen van het kartel kracht van wet geven en sanktionneren. Op die manier worden kartels stabiele fenomenen.

Deze door de overheid gesanktioneerde kartelvorming is bijna volledig in de arbeidsmarkt en verklaart dat de loonvorming voor het grootste deel aan de marktkrachten is onttrokken. Het verschijnsel bij uitstek van het bestaan van een gekartelliseerde arbeidsmarkt is de loonindexering.

De kartelvorming op de produktmarkten is volop aan de gang. Om het kartelliseringsproces te vergemakkelijken maakt de overheid in België o.a. gebruik van de prijswetgeving. Deze laat aan de producenten toe in alle wettelijkheid prijsafspraken te maken hetgeen de sterke ondernemingen in een sektor in staat stelt superwinsten te maken en de zwakke ondernemingen langer in leven te blijven.

Een gelijkaardige tendens tot kartelvorming doet zich ook voor op Europees vlak, aangemoedigd door de Europese instellingen. De E.G. landbouwpolitiek is er één element van. Meer recentelijk zijn de Europese staalproducenten erin geslaagd aan hun prijsafspraken een wettelijke basis te geven.

FIGUUR 8 - KUMULATIEVE FREKWENTIEVERDELINGEN VAN ONGEVEER 1100
GROOTHANDELSPRIJZEN GEDURENDE DE VIER LAATSTE RECES-
SIES IN DE VERENIGDE STATEN

BRON: Phillip Cagan, op.cit., blz. 10.

3.2. De subsidiepolitiek van de overheid

Elke overheidssubsidie laat de onderneming of de sektor toe goederen af te zetten aan een opbrengst die hoger is dan deze die in de markt tot stand zou komen. Het effect van een subsidiepolitiek is dus te vergelijken met het effect van kartelvorming. Het verzekert de leden van de korporatie een hoger inkomen dan in een vrij marktsysteem gerealiseerd zou worden, en laat deze toe zich te immuniseren tegenover veranderingen in vraag- en aanbodfactoren.

De enorme expansie van de subsidiepolitiek in de meeste geïndustrialiseerde landen en in België in het bijzonder, sinds de laatste tien jaar is een duidelijke illustratie van de manier waarop de korporaties erin geslaagd zijn het staatsmechanisme te gebruiken om hun doeleinden te realiseren. Deze subsidiepolitiek neemt vele verschillende vormen aan : interestsubsidies, investerings-toelagen, belastingvermindering, enz.... In België heeft deze politiek de sprekende naam van expansiewetgeving gekregen.

Op te merken valt hier dat subsidies in de ene sektor altijd gebeuren ten koste van andere sectoren. Subsidies moeten immers gefinancierd worden door belastingheffing (ofwel onmiddellijke belastingheffing ofwel uitgestelde belastingheffing in de vorm van inflatie) en penaliseert dus ergens een andere sektor. Daarenboven houdt de te lage prijs van gesubsidiëerde goederen de vraag naar deze goederen artificieel hoog en vermindert zodoende de kansen van ontplooiing van andere sectoren. De vaak gehoorde bewering, dikwijls met sprekende cijfers ondersteund, dat de overheid door haar subsidiepolitiek ("expansiewetgeving") arbeidsplaatsen schept heeft dan ook geen zin. Alleen is het zo dat de arbeidsplaatsen ontstaan of behouden dank zij subsidies duidelijk zichtbaar zijn, terwijl de verloren of niet tot stand gekomen arbeidsplaatsen tengevolge van hogere belastingen niet in de statistieken te vinden zijn. De subsidiepolitiek, zoals deze nu gevoerd wordt, schakelt systematisch de marktsignalen uit en betekent dan ook een rem voor de noodzakelijke veranderingen in de industriële structuur. Op lange termijn genereert deze politiek werkloosheid.

IV. DE INEFFICIENTIES VAN HET SYSTEEM

De overheidsinterventie zoals in de vorige sectie beschreven is een bron van structurele werkloosheid, omdat zoals betoogd werd, de rol van lonen en prijzen in het economisch evenwichtsmechanisme uitgeschakeld wordt en hierdoor de aanpassingsprocessen in de arbeidsmarkt voornamelijk moeten gebeuren door veranderingen in de tewerkstelling. Deze vorm van overheidsinterventie (kartelvorming en subsidies) werkt dus pervers. Daarenboven is ze antisociaal omdat de kost van de economische aanpassingsprocessen gekoncentreerd worden op een kleine groep van mensen, de werklozen, i.p.v. gespreid te worden over grotere groepen door aanpassingen van lonen en prijzen.

Het is evident dat deze overheidsinterventie wegens de inefficiënties die ze genereert niet houdbaar is. Welke richting kan men dan uitgaan? Er zijn essentieel twee mogelijkheden.

De voor de hand liggende oplossing is het ingewikkelde apparaat van overheidssubsidies en steun aan kartels af te bouwen, en de rol van de overheid te concentreren in deze domeinen waarin ze een duidelijke rol te vervullen heeft: verschaffen van publieke goederen, belasten van economische activiteiten met negatieve externe effecten (lucht- en waterbevuiling bij voorbeeld), subsidiëring van economische activiteiten met positieve externe effecten (onderwijs, gezondheidszorg, wetenschappelijk onderzoek). Deze heroriëntering van de overheidsinterventie is echter gegeven de huidige korporatistische tendensen weinig waarschijnlijk. Alles ziet er naar uit dat de tweede optie verkozen wordt, nl. een verdere inmenging van de overheid in het economisch leven. En deze neemt meer en meer de vorm aan van directe controle op de produktiebeslissingen en beslissingen omtrent tewerkstelling. Dit is inderdaad een logische stap. Immers de overheidsinterventie zoals supra beschreven beïnvloedt wel lonen en prijzen maar heeft slechts een indirect effect op de allokatie van produktie en tewerkstelling. Daar deze allokatie wegens het wegvallen van de marktsignalen op inefficiënte wijze gebeurt wordt de verleiding groot om van staatswege direkt in te grijpen op het produktieproces zelf. We komen meteen terecht in een planmatige economie. De overlegeconomie die we nu kennen is dan ook slechts een overgangsfase naar een dirigistische maatschappij.

We zijn uiteraard nog niet zo ver. Toch zijn er reeds tal van elementen die erop wijzen dat de trend er is. We hebben reeds "programma-akkoorden" tussen de overheid en de onderneming. Deze zijn weliswaar zachte vormen van dirigisme. De tendens nochtans is voor meer van deze "akkoorden". De recente verplichting om stagiaires op te nemen in de bedrijven, en de voorstellen van verplichte aanwerving bij een eventuele arbeidsduurverkortung wijzen in dezelfde zin.

De inefficiënties van geplannifiëerde economieën hoeven geen beoog. Daarenboven slagen deze economieën er niet beter in de werkloosheid uit te schakelen. Alleen kan men het fenomeen er gemakkelijker verbergen: als een machine met één persoon bediend kan worden voegt men er toch een tweede persoon aan toe.

V. ALTERNATIEVE VERKLARINGEN

Tot slot van deze studie konfronteren we de hier ontwikkelde theorie met alternatieve theoriën. De groei van de structurele werkloosheid wordt dikwijls in verband gebracht met exogene factoren die zich recentelijk hebben voorgedaan. De meest geciteerde zijn de verhoging van het arbeidsaanbod en de nieuwe internationale arbeidsverdeling.

a) Het toegenomen arbeidsaanbod

Sinds enkele jaren wordt de Belgische economie gekonfronteerd met een belangrijke toename van het arbeidsaanbod. Deze is het gevolg van de na-oorlogse demografische ontwikkeling en van de toegenomen participatiegraad van vrouwen in het arbeidsproces. Deze fenomenen hebben er toe geleid dat tussen 1970 en 1975 de beroepsbevolking met 145.000 eenheden toenam (gemiddeld is dit 29.000 per jaar), in vergelijking met 125.000 eenheden gedurende de periode 1961-70 (14.000 per jaar) (1). De verwachtingen voor de toekomst zijn dat deze trend zich zal doorzetten tot 1985.

In hoeverre zijn deze ontwikkelingen nu een bron van aanhoudende werkloosheid? Het antwoord is dat in een goed werkend marktstelsel een toename van het arbeidsaanbod geen bron van aanslepen van de werkloosheid kan zijn. De reden is dat bij een toename van het aanbod (in vergelijking met de vraag) een neerwaartse druk op de reële lonen wordt uitgeoefend zodat de bijkomende arbeidskrachten ingeschakeld kunnen worden. In dit aanpassingsproces is het zelfs niet noodzakelijk dat de reële lonen dalen in absolute zin, wel dat ze dalen t.o.v. de vergoedingen voor andere produktiefactoren zoals kapitaal. Uiteindelijk heeft een toename van het arbeidsaanbod in een marktsysteem een versnelling van de economische groei tot gevolg.

Wanneer echter, zoals in vorige secties beschreven, de rol van de lonen als economische regulator wordt uitgeschakeld, heeft een toename van het arbeidsaanbod andere implicaties en leidt automatisch tot een toename van de werkloosheid. Immers bij een reëel loon dat onveranderd blijft t.o.v. de prijs van kapitaal hebben de ondernemers er geen belang bij het toegenomen aanbod van arbeidskrachten te absorberen.

Sinds een aantal jaren konstateren we daarenboven dat de vergoeding van arbeid gestegen is t.o.v. de vergoeding van het kapitaal. Dit betekent dus dat de evolutie van de relatieve kost van arbeid en kapitaal precies in de omgekeerde richting evolueerde dan noodzakelijk zou geweest zijn om het groeiend arbeidsaanbodsurplus te absorberen. Deze perverse evolutie van de relatieve kost van arbeid en kapitaal kan alleen verklaard worden door de korporatistische structuur van de arbeidsmarkt waar het aanbod volledig gemonopoliseerd wordt en loonovereenkomsten tot stand komen die niet of weinig beïnvloed worden door vraag en aanbod in de arbeidsmarkt.

Het is ook evident dat zo'n situatie tot een manifeste sociale onrechtvaardigheid leidt. Immers de nieuwkomers in het arbeidsproces worden systematisch verhinderd de arbeidsmarkt te betreden. Deze nieuwkomers zijn de jongeren en de vrouwen. De werkloosheidscijfers in dit verband zijn dan ook sprekend. Terwijl op het einde van 1976 de werkloosheid bij de mannen 6,1 % bedroeg, liep de werkloosheid

---

(1) Zie Kredietbank, Weekberichten, 10 juni 1977, blz. 2.

bij de vrouwen op tot 17,3 %. Bij de volwassen mannen tussen 25-39 jaar bedroeg de werkloosheid slechts 3,5 % (in juni 1976), hetgeen lager is dan het niveau bereikt tijdens de recessie van 1959 (1). De jongeren (minder dan 25 jaar) maakten in 1976 35 % uit van het totaal van de werklozen. De huidige situatie is dan ook vergelijkbaar met het middeleeuws korporatisme. Dit systeem had tot doel de eigen leden van de korporaties te beschermen door de intrede van nieuwkomers te beletten. Het monopolie van het arbeidsaanbod in de huidige Belgische economie heeft een gelijkaardig effect : het beschermt de werknemers die reeds een job hebben ten nadele van de nieuwkomers, nl. de jongeren en de vrouwen.

b. De nieuwe internationale arbeidsverdeling

Hier ook stelt zich het probleem in hoeverre de nieuwe internationale arbeidsverdeling een bron van aanhoudende werkloosheid kan zijn ?

Eerst en vooral moet het effect van de recente tendensen tot een nieuwe internationale arbeidsverdeling tussen industrielanden en ontwikkelingslanden gerelativeerd worden. Een recente studie uitgevoerd in het kader van de werkgroep Vandeputte (2) toont aan dat handelsverschuivingen van België met de ontwikkelingslanden een relatief klein effect hebben op de tewerkstelling, en dus slechts een klein deel van de huidige werkloosheid kunnen verklaren.

In de toekomst kunnen deze handelsverschuivingen echter een groter belang innemen, en de vraag blijft dus relevant in hoeverre deze verschuivingen permanente werkloosheid kunnen veroorzaken. Het antwoord is hier opnieuw dat dit onmogelijk is tenzij het marktstelsel geblokkeerd wordt. Om dit in te zien moet de nadruk gelegd worden op het feit dat een toename van de import vanuit de ontwikkelingslanden noodzakelijkerwijze een toename van de export naar de ontwikkelingslanden impliceert. De ontwikkelingslanden exporteren immers naar de industrielanden om meer te kunnen importeren. Er is ook geen reden om aan te nemen dat België niet zou profiteren van deze toegenomen exportmogelijkheden, tenzij de Belgische export globaal genomen minder competitief wordt. De recente feiten bevestigen het voorgaande. Tussen 1970 en 1976 nam de Belgische import vanuit de ontwikkelingslanden (exclusief OPEC-landen) toe met 120 %. Onze export naar die landen steeg echter nog sneller, nl. met 140 % (3).

(1) Zie R. MALDAGUE, De Mechanismen van de werkloosheid opnieuw bekijken, verslag Derde Dag van de Belgische Ondernemingen, 9 juni 1977.

(2) Voor meer details zie P. DE GRAUWE, W. KENNES, TH. PEETERS en R. VAN STRAELEN, Uitbreiding van de handel met de ontwikkelingslanden. Structurele gevolgen voor de Belgische Economie, C.E.S., september 1976.

(3) Zie I.M.F., Direction of Trade.

Uit het voorgaande volgt dat een nieuwe internationale arbeidsverdeling hoofdzakelijk sektoriële produktieverschuivingen tot gevolg zal hebben. Sommige sektoren zullen gekonfronteerd worden met een kontraktie, andere met een expansie. De sektoren die een netto-kontraktie zullen ondergaan zijn deze die relatief intensief gebruik maken van ongeschoolde arbeid; de netto-expansieve sektoren daarentegen gebruiken relatief veel geschoolde arbeid en kapitaal. Het probleem is dus voldoende sektoriële mobiliteit van arbeid te verzekeren, alsmede een omschakeling van ongeschoolde naar geschoolde arbeid. In het huidig korporatistisch systeem wordt deze mobiliteit en omschakeling echter geblokkeerd. Zoals eerder benadrukt worden sektoriële loonverschillen systematisch uitgeschakeld, zodat de sektoriële arbeidsmobiliteit verkleint. Het blokkeren van het marktsysteem heeft ook tot gevolg dat de omschakeling van ongeschoolde naar geschoolde arbeid gebrekkig gebeurt. In een efficiënt werkende arbeidsmarkt zou de vergoeding van geschoolde arbeid moeten stijgen t.o.v. ongeschoolde arbeid. Dit zou een stimulans zijn voor afgedankte ongeschoolde arbeiders om zich te herscholen. Wanneer echter het relatief loon van geschoolde en ongeschoolde arbeid rigied is ontbreekt deze stimulans, en konstateert men een lage bereidheid om zich te laten omscholen.

Deze rigiditeiten in de arbeidsmarkt bemoeilijken het omschakelingsproces en veroorzaken dus langdurige werkloosheid. Het gevolg is dat de positieve effecten van handelsliberalisatie op de economische groei van de industrielanden substantieel worden verminderd. Daarenboven leidt deze situatie tot drukking vanwege de korporaties van werkgevers en werknemers om protektionistische maatregelen te treffen. Hiertoe wordt de nationale overheid en zelfs supranationale instanties zoals de E.G. ingeschakeld.

Protektionistische maatregelen hebben tot gevolg dat de noodzakelijke omschakelingsprocessen vertraagd worden. Het probleem van de werkloosheid wordt wel tijdelijk verzacht, doch dit betekent slechts een uitstel. Daarenboven kan men verwachten dat deze protektionistische politiek de groei van de tewerkstelling in de toekomst zal verminderen. Immers, door sektoren als de staalindustrie te beschermen van meer efficiënte buitenlandse producenten, verplicht men andere sektoren duurder staal te kopen en vermindert men dus de exportmogelijkheden van deze sektoren. Dit zal een negatief effect hebben op de economische groei en de tewerkstelling in de toekomst. Protektionisme betekent niets anders dan het afwentelen van onze huidige tewerkstellingsproblemen naar de toekomst.

VI. BESLUIT

Elk economisch systeem wordt onderworpen aan talloze exogene schokken. Sommige zijn van van voorbijgaande aard (konjunkturschokken) andere zijn fundamenteeler (zoals b.v. wijzigingen in de internationale arbeidsverdeling, technologische en demografische ontwikkelingen). In een marktsysteem worden deze schokken opgevangen door een combinatie van prijs- en kwantiteitsaanpassingen. Dit aspect verleent aan het marktsysteem een grote mate van flexibiliteit in het absorberen van deze schokken. Essentiëel in dit aanpassingsmechanisme is dat divergerende ontwikkelingen in lonen en prijzen toegelaten worden. Indien echter deze uiteenlopende ontwikkelingen geblokkeerd worden dan verliest het systeem veel van zijn flexibiliteit en wordt de aanpassing aan de schokken gerealiseerd door wijzigingen in kwantiteiten, o.m. in de tewerkstelling.

In dit artikel werd betoogd dat in het huidig Belgisch economisch systeem deze flexibiliteit grotendeels is uitgeschakeld in de arbeidsmarkt en met de dag vermindert in de produktmarkten. Korporatistische tendensen aangemoedigd door overheidsinterventie beletten divergerende loonontwikkelingen tussen sectoren, tussen vrouwelijke en mannelijke arbeid, tussen geschoolde en ongeschoolde arbeid, enz. Deze situatie leidt noodzakelijkerwijze tot een aangroei van de structurele werkloosheid vooral wanneer het systeem onderworpen wordt aan exogene schokken. Het huidig systeem is dan ook onhoudbaar op langere termijn, en moet noodzakelijkerwijze leiden tot een dirigistische economie waarin prijzen, lonen, en kwantiteiten in een centraal plan worden vastgelegd, vanaf dat ogenblik uiteraard zonder inspraak van sociale partners.

Geen enkel economisch systeem ontsnapt aan de spanning tussen efficiëntie en gelijkheid. Het marktsysteem kan slechts efficiënt werken als een zekere mate van ongelijkheid tussen individuen wordt gevrijwaard. Dit aspect van het kapitalisme maakt dit systeem ook zo onpopulair. Dikwijls wordt daarbij echter vergeten dat in een marktsysteem inherente mechanismen zijn die de tendensen tot ongelijkheden opnieuw corrigeren. Zo bijvoorbeeld zal een systematisch snellere groei van het looninkomen in expansieve sectoren de arbeidsmobiliteit bevorderen. Dit verhoogt het arbeidsaanbod in de expansieve sectoren en zwakt er de groei van de lonen af. Op die manier zorgt het systeem voor een automatische korrektie van al te grote ongelijkheden.

De idee dat de tendensen tot ongelijke ontwikkelingen afwezig zouden zijn in geplannifiëerde economieën wint veld. Ze berust echter op een utopische visie van economische planning. De evidentie die we hebben van bestaande geplannifiëerde economieën wijst op het tegendeel. Ongelijke tendensen zijn er even hardnekkig. Ze nemen echter andere vormen aan. Verschillende kasten ontstaan naargelang de hiërarchische positie in de burokratie. Deze kasten eigenen zich allerhande niet financiële privileges toe (zoals toegang tot speciale winkels, scholen en hospitalen, buitenlandse reizen, voorrang

bij elke aankoop van goederen en diensten, geprivilegiëerde informatie enz.). Deze ongelijkheden zijn veel moeilijker te doorbreken. Daarenboven bevorderen ze de efficiëntie niet daar ze weinig of niets te maken hebben met bekwaamheid, doch integendeel gebaseerd zijn op machtspositie. Het geloof dat wij deze euvels van economische planning zullen kunnen vermijden is illusorisch. Planning, machtsconcentratie en kaste-privileges gaan hand in hand.